

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN
G.J. van Middelkoop
Generaties in gesprek

MEDITATIEF
A.S. van der Lugt
Stralend als de zon

WANDELEN
MET GOD
J. Luiten
Touwtrekken om de liefde

UIT ALLE VOLKEN
W.M. Bakker
De verhuizing

ACHTERGRONDEN
P.H.R. van Houwelingen
Het evangelie in Teisalonica

SAMENLEVING
A. Karssenberg
Deugd of evangelie

LIED VAN DE WEEK
J. Smelik
Lied 299 Voor alle heiligen
in de heerlijkheid

en verder...
Uit de kerken
Persberichten
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

77 GENERATIES IN GESPREK

82

83

85

86

90

94

De tijden veranderen en wij met hen. Wij denken vandaag niet meer precies zo over de dingen als vijftig jaar geleden. Over hoe dat gaat, schreef ik de vorige week, De kijk die mensen hebben op de dingen wordt sterk bepaald door hoe zij als jongere en jongvolwassene zijn gevormd. Wie zelf bewust de Vrijmaking heeft meegemaakt en de opbouw van het gereformeerde leven daarna, kijkt ook vandaag anders tegen de dingen aan dan wie later geboren zijn. Wie is opgegroeid in tijden die uiterlijk rustiger en zonniger waren, legt andere accenten, bekijkt de zaken waf ontspannener, en staat soms ook wat kritischer tegenover de gereformeerde praktijk. Daarnaast worden wij allen, ouder of jonger, beïnvloed door de veranderingen in het levensgevoel, met zijn grotere aandacht voor de menselijke ervaring en hef gevoel. Dan rijst de vraag: is dit een goede ontwikkeling?

Zegen

Als we de stand van zaken in de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken opmaken, kunnen we plussen en minnen noteren. Eerst het positieve:

* We leven in een wereld waarin bij de Bijbel en zijn boodschap

veel vraagtekens worden geplaatst en waarin zowel het hebben van een belijdenis als de inhoud daarvan steeds opnieuw tot punt van discussie wordt gemaakt. In dat klimaat is het heel positief, dat de kerken nog steeds voluit staan op de gereformeerde basis. Zowel ambtsdragers als kerkelijke vergade-

ringen hinden zich steeds opnieuw aan de Bijbel en verklaren daarbij, dat ze die zien **als** het Woord van God dat gezag heeft voor ons denken en handelen. Ze verklaren zich ook gebonden te weten aan de gereformeerde belijdenis, als een **richtinggeven-**de samenvatting van wat de Bijbel ons leert. Vanuit dit uitgangspunt worden afwijkingen dan ook afgewezen.

* Elke zondag wordt er gepreekt en het grootste gedeelte van de gemeente bezoekt de kerkdiensten trouw. Veel jongeren krijgen wekelijks kerkelijk onderwijs. Elke week worden ook tal van huisbezoeken gebracht. Daarnaast zijn er heel wat gelegenheden om de kennis van de Bijbel

KERNREDACTIE:

DRS G J VAN MIDDELKOOP,
PROF DR B KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR E A DE BOER, DRS B BOS,
DRS A L Th DE BRUIJNE,
DRS I D HAARSMA DRS P HOUTMAN,
DRS B LUITEN, DRS K DE VRIES

MEDEWERKERS:

J J D BAAS J M DE JONG,
DRS A S VAN DER LUGT,
DR J SMELIK, DRS H VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H PRINS, Meulenbeldlaan 159 7602 XK Almelo
tel 0546-870843 E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
De Reformatie, Postbus 24.8260 AA Kampen.

UITGEVER:

Print Media bv, Bedum Technische Realisatie
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES

Scholma Druk, postbus 7 9780 AA Bedum
Telefoon 050 - 3013636 Fax 050 - 3012732

(O v v Reformatie).

E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg
ING Bank 66 30 92620

ABONNEMENT:

f 92,50 per jaar Studenten f 77,- per jaar
(binnenland), f 179,- per jaar (buitenland,
zeepost) Opzegging dient 1 maand voor
het verstrijken van het lopende jaar te
geschieden

Losse nummers f 2,50 (incl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar
bij de Stichting Bralectah
Tel (0521)515946

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

te verdiepen en het geloofsleven te versterken op verenigingsavonden en bijbelsludiekringen. Allemaal niet zo opzienbarend en indrukwekkend, als we liet menselijk bekijken.

Ook het dagelijkse manna in de woestijn was na een aantal jaren voor de beleving denk ik Reel gewoon, maar goed beschouwd een wonder. Dat geldt ook van het brood des levens dat God in zijn Woord ons steeds weer geeft en waarin Christus naar ons toekomt om zijn heil in ons leven te brengen.

* Met alle zwakheden die we hebben is er veel oprecht geloofsleven te constateren. We stemmen in met het Avondmaalsformulier, dat er nog veel zonden en gebreken zijn in ons hart en leven. We hebben geen volkomen geloof. We dienen God niet met zoveel ijver als zou moeten. En we hebben dagelijks te kampen met de zwakte van ons geloof en de macht van de zonde die nog zoveel aantrekkingskracht op ons heeft. En toch zeggen we met Petrus: Heer, U weet, dat ik U liefheb! We vallen steeds weer op Hem terug, breken met de zonde en stellen ons open voor Gods Geest, waardoor er een vernieuwing op gang komt in ons leven, als vrucht van wat God continu in ons leven investeert.

* Het overgrote deel van onze kinderen kan gereformeerd onderwijs krijgen, een situatie die uniek is in de wereld. We beperken ons geloof niet tot ons persoonlijk leven, maar kennen het besef, dat het een bredere uitwerking moet hebben. Er is veel onderling dienstbetoon. Er wordt veel energie gestoken in vluchtelingenwerk. Er is aandacht voor evangelisatie, zending en internationale contacten. Al met al veel reden om de HERE onze God dankbaar te

zijn en dingen waarmee Hij ons zegent ook als zodanig te zien en te benoemen.

Zorg

Maar naast deze positieve dingen, die we voortdurend voorop moeten zetten, zijn er ook dingen die zorgen geven. In mijn ogen zijn we er de laatste tien jaar bepaald niet up vooruit gegaan. De twijfel bekruipt je of achter de redelijk ogende gevel wel altijd echte innerlijke kracht schuilt. Dan rijzen de vragen:

- Is de betreffende rust wel positief te duiden?
- Laten wij het Woord wel sterk genoeg doorwerken?
- Is er niet te weinig enthousiasme voor (persoonlijke en gezamenlijke) studie van de Bijbel, de belijdenis en de kerkgeschiedenis?
- Mis je in het persoonlijk geloofsleven vaak niet basale dingen?
- Stimuleert de prediking voldoende tot een leven met de HERE alle dag? Geeft ze een inspirerende en appellerende uiteenzetting van de boodschap van de Bijbel in confrontatie met het klimaat van vandaag? Draagt 7e bij tot een verdieping van het persoonlijk geloof en bevordert ze de peeslelijke groei? Stimuleert ze tot uitstraling in de wereld?
- Is het gemeentelven soms niet wat futloos, apathisch, onbeziel, gearriveerd en oppervlakkig? Dreigt er geen verwereldlijking van de onderlinge omgang? En wordt de gemeenschap niet bedreigd door een individualisering, waarin we komen tot een losse opstelling tegenover de gemeente en tegenover de gereformeerde tradities?
- Werkt de ontwikkeling naar meer openheid van onze gereformeerde organisaties wel positief uit op onze principiële

belijndheid? Boeit het begrip 'gereformeerd' niet meer?

Zullen wij wel blijven staan voor gereformeerde sctiolen?

- Verzwakt het kerkhesef niet sterk? Lopen we niet het gevaar te komen tot een relativisering van kerk en belijdenis? Zijn we misschien wel orthodox op papier, maar is het niet doorleefd? Zijn we af en toe niet veel te toegankelijk voor allerlei aanwaaiende gedachten?
- Helpt het gereformeerd onderwijs wel bij een echte verwerving van een gereformeerde houding? Of bereikt het niet meer dan een tijdelijke aanpassing aan wat vanzelfsprekend leek, zonder dat onze leerlingen het zich echt eigen maken?
- Verdwijnt het richt op de roeping in de samenleving achter een beperking tot het privé-leven, waarin we het geloof vooral nodig hebben als bevrediging voor onze persoonlijke behoeften?
- Is bij ons evangelisatie-werk de eigen gereformeerde overtuiging wel sterk genoeg om het evangelie in zijn volle breedte en diepte te brengen?

Al met al heb ik het gevoel, dat we de laatste tien jaar aanmerkelijk verzwakt zijn. Onze tegenstander slaagt er te vaak in met karikaturen ons op het verkeerde been te zetten. Vasthouden aan de Iccr van de kerk is niet van deze tijd, want het gaat om het persoonlijk geloof en de hand aan Christus. De kerk is lang niet zo gewichtig als vrijgemaakten lange tijd beweerden, want het is toch vooral maar een menselijke zaak. Gereformeerd-zijn is niet iets om blij mee te zijn, maar iets georneerds dat eerder *gêne* oproept. Dat leidt tot vragen, verwarring en onzekerheid. Ons gereformeerd-zijn staat in de tegenwind van de tijd-

geest. Wordt de zandbank waarop we staan steeds kleiner bij het opkomen van de vloed van een postmodern relativisme? We lijken een degelijke verankering te missen en Ionen te weinig kritisch onderscheidingsvermogen. We weten het niet zo goed meer en hebben daardoor te weinig overtuigingskracht om winnend en warm te spreken naar binnen en naar buiten.

Impasse?

Hoe is dit alles zo gekomen?

Ligt het aan de ouderen die er niet in geslaagd zijn te laten zien wat hun gereformeerd zijn ten diepste inhoudt? Bij wie zelf het vuur minder *hoog* is gaan branden, zodat er weinig aanstekelijks van hen uitgaat?

Ligt het aan de jongeren die opgroeiden in een periode van welvaart en rust, waarin geen diep-ingrijpende keuzes werden gevraagd? En bij wie een aantal wezenlijke dingen toch niet echt zijn geland, niet eigen gemaakt, zodat de traditie lijkt te stokken? Ligt het aan het algemene klimaat van relativisme en individualisme dat ons allen aantast? **Aan** de windstille van een cultuur die in een impasse verkeert en wat richtingloos ronddahert? Hoe het zo is gekomen, is een moeilijke vraag en voor liet antwoord moeten we denk ik in alle drie de richtingen kijken. En er zouden *nog* wel *meer* aspecten te bedenken zijn.

Maar waar **wij** ook de verklaring zien liggen, we kunnen in ieder geval feitelijk constateren, dat we in de kerken vandaag - meer dan vroeger - verschillen in hoe we de dingen beleven en in onze kijk op de zaken. Hoe moeten we daarmee omgaan? Moeten we dat *zien* als twee verschillende werelden, gescheiden door een kloof zonder brug? Als een impasse die niet te doorbreken is? Moeten we berusten in een

groeïende verwijdering? Waarin we aan de ene kant vasthouden aan het oude, zolang dat nog gaat, en aan de andere kant roeken naar een eigentijdse vormgeving van geloven en leven die het verleden het verleden laat? Of kunnen - en moeten - we er samen tegen aan?

Kloof?

Sommige ouderen beleven de situatie als een ondoorbreekbare impasse. Zij prijzen de vroegere tijden en zien vandaag alleen maar achteruitgang en verval. De dingen waar zij heel dankbaar voor waren en waar zij warm voor liepen, hebben hun tijd gehad. De droom is kennelijk over, alles wordt afgebroken. Zij hebben een gevoel van vervreemding.

Ook sommige jongeren beleven de dingen als een ondoorbreekbare impasse. Zij voelen zich helemaal niet aangesproken door wat zij als conservatisme ervaren. Ze willen mensen zijn van deze tijd, met zijn eigen omstandigheden: **we** leven *nú* en onze opstelling vandaag moet niet bepaald worden door *de* erfenis van het verleden.

Als we deze lioudingen innemen, ervaren we geen echte onderlinge verbondenheid meer. We zitten dan wel bij elkaar in de kerk, maar eigenlijk is er sprake van twee gescheiden en verder wijkende werelden.

Verbondenheid

Maar dat kunnen we toch niet echt geloven! Zo is het toch niet? *Jongeren praten over hoe zij het geloof beleven, ouderen over verbond en kerk, maar als je doorvraagt, bedoelen ze beiden hetzelfde*, hoorde ik een predikant eens zeggen. En ik denk dat hij groot gelijk heeft.

Wat is de gloed achter de zo objectief klinkende woorden van

de verstand lijkende oudere? Wat wil de jongere met zijn zoeken naar een levend geloof dat betekenis heeft voor zijn bestaan van elke dag?

Als we **dát** aan elkaar vragen en van elkaar horen, blijkt dat we *verbonden zijn in hetzelfde geloof*, door Petrus een bezit genoemd dat kostbaarder is dan vergankelijk goud (1 Pt 1:7, 2 Pt 1:1). We herkennen dat bij elkaar en beseffen dat we daarin één zijn. We horen bij Christus en daarom ook bij elkaar. Dan vallen er misschien nog heel wat vragen te stellen aan de ander. Kritisch ook en vermanend. Corrigerend en opscherpend. Maar voorop staat dan toch, dat we ons één weten in de verbondenheid aan Christus en het geloof in Hem. En onze kritiek en vermaning krijgt zijn plaats en kleur binnen dit kader. En de zwakheden en gebreken die wij constateren, hebben - bij alle zorgelijkheid die zij kunnen oproepen - een minder zwaar gewicht dan wanneer wij bij de ander het geloof **niet** meer zouden herkennen.

In de kerk horen wij bij elkaar, omdat wij dat kostbare geloof met elkaar delen. Een geloof dat bij de ouderen niet moet verstarren, maar de levende beweeglijkheid van de Heilige Geest moet blijven kennen. En dat bij de jongeren niet moet verdunnen en vervagen, maar juist de belijndheid moet houden die nodig is om Christus, zijn woorden en zijn geboden, vast te houden in een verwarrende en onzekere tijd. Het geloof van oud en jong moet groeien in alle richtingen, zodat we samen met alle heiligen mogen bevatten hoe breed en hoe lang, hoe hoog en hoe diep de liefde van Christus is (Ef 3:14-21, Ef 1:17-23)

Hoe dan ook: het is nodig dat we elkaar scherp houden en wakker zijn om te versterken wat dreigt

te sterven (Op 3:2), zodat wat kreupel is niet uit het lid raakt, maar kan genezen (Heb 12:13).

Gesprek

Dat vraagt om intensief gesprek in de gemeente tussen de generaties. Ik zou willen pleiten voor een aanpak zoals de Hervormd-gereformeerde ds C.G. Geluk die vorig jaar in CV *Koers* beschreef: 'In onze gemeente proberen we dit seizoen ouderen en jongeren met elkaar in gesprek te brengen. Wij willen vier avonden organiseren voor vijftien mensen uit drie verschillende generaties; opa's of oma's, vaders of moeders en zonen of dochters, uit vijf verschillende families. Op de eerste avond komen de ouderen aan het woord, waarin zij hun ervaringen en gevoelens over het geloof vertellen. De tweede avond vertellen de ouders hoe ze geloofszaken beleven en hoe ze tegen de oudere en de jongere generatie aankijken. De derde avond komen de jongeren aan bod. Op de laatste avond proberen **we** met elkaar in gesprek te komen over de belangrijkste onderwerpen: wat bindt ons en wat vinden we moeilijk in onze contacten met de andere generaties. We praten over hoe **we** het geloof ervaren en hoe **we** als Christen in deze tijd staan. We praten over de kerkelijke traditie, wat belangrijk is en wat juist niet. Jongeren leren zo van ouderen en ouderen leren van jongeren. Jongeren kunnen een stuk historisch denken leren. Dat missen zij, terwijl het vanuit het geloof belangrijk is te weten, dat de geschiedenis niet begint met jouw geboorte en niet ophoudt als jij sterft. Het is goed Gods hand te zien in de geschiedenis. Ouderen kunnen van jongeren leren open over hun geloof te praten. Ouderen hebben dat vaak niet geleerd.'

Zo'n aanpak lijkt mij boeiend en

vruchtbaar, vooral als zij niet beperkt blijft tot de deelnemers aan het gesprek, maar de hele gemeente daarin betrokken wordt. En als de stand van zaken die uit deze gesprekken duidelijk wordt, aanleiding is voor verder beleid en toerusting in de kerk.

Vertrouwen

Zo'n gesprek moet je wel ingaan met vertrouwen. Vertrouwen, dat ieder aanspreekbaar is op dezelfde basis, het door allen gedeelde geloof. En vertrouwen dat je daarom ook verder kunt komen met elkaar. En dat niet op grond van een zonnige kijk op de mens, maar omdat we vertrouwen mogen hebben in de waarheid van God die zo steeds meer kan oplichten en ons kan pakken. Haar kracht laten gelden en ons overtuigen.

Ongetwijfeld vallen er veel kanttekeningen te plaatsen bij wat ik in dit artikel schreef. Wie het beter weet, moet het vooral zeggen. Ik ben er echter van overtuigd dat dit de geest is waarin wij met elkaar moeten omgaan, ook bij zorgen en vragen over het geestelijk en kerkelijk leven. Waarin wij de zegen niet uit het oog verliezen, maar voorop plaatsen, **vóór** wij over onze zorgen spreken. En zonder de zwakheden en gebreken te bagatelliseren, zouden we elkaar toch moeten benaderen vanuit een positieve insteek. Bij alle nodige kritiek en correctie **toch** een werende en overtuigende opstelling zoeken. Niet vervallen in een houding die gestempeld wordt door wantrouwen en angst.

De opstelling van Reformanda roept daarom vragen op.

* Is het terecht te suggereren, dat iemand die een genuanceerd betoog houdt over het sabbathsgebod en de zondag als rustdag, zich niet alleen door het Woord van God, maar ook door de

hedendaagse cultuur laat leiden?

* Is het terecht om in een preek over de voorzienigheid die vragen oproept? meteen ver-gaande afwijkingen te zien?

* Is het terecht alle mogelijke dingen die anders gaan dan vroeger, hoe verschillend van proportie en gewicht ook, te zien als afwijkingen van Schrift en belijdenis en verlies van scherpte?

* Is het terecht om zonder reserve of kanttekening een geschriftje aan te bevelen waarin deputaten kerkmuziek worden neergezet als mensen die een vrijzinnis-hervormde lijn willen volgen?

* Is het terecht om Gereformeerden in Zuid-Afrika die remigratie overwegen aan te bevelen om kerkelijke redenen maar liever naar Australië te gaan dan naar Nederland?

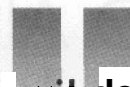
* Is het terecht om broeders en zusters die ons in de kerk geven zijn, te kwalificeren als mensen die hun eigen hart volgen en jezelf in een 'Elia-positie' te zien, waarin de rechtvaardige nog maar weinig kan doen?

Dit alles lijkt mij niet terecht. Het lijkt mij in strijd met de bijbelse opdracht om mensen die een verkeerde stap zetten op het rechte pad te brengen in een geest van zachtmoedigheid (want je zou zelf ook eens in verzoeking kunnen komen) (Gal. 5:1). Het zou goed zijn als Reformanda zich op bovenstaande punten zou bezinnen en haar aanpak zou bijstellen. Het blad zou zich moeten afvragen of het door deze benadering de acceptatie van terechte kritiek niet bemoeilijkt of verhindert. En daarmee de nodige bijdrage in het gesprek niet meer kan geven. Overigens bemoeilijkt het laatste punt uit de rij dat gesprek natuurlijk sterk. Al eerder heb ik gevraagd daarop ondubbelzinnig terug te komen. In reactie daarop handhaafde het blad dit op 27

september toch weer. Ik acht dat zeer betreurenswaardig en schadelijk voor de goede verhoudingen tussen allen die zich geroepen weten een gereformeerde koers te varen in de tijd waarin God ons een plaats heeft gegeven.

Over die gereformeerde koers volgende week verder.

Drs. G.J. van Middelkoop s oud-conrector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam en oud-rector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort



uit de kerken

Langeslag – Beroepen: P. van den Berg te Anna Paulowna

Berkel en Rodenrijs – Beroepen: H.J. Room te Harderwijk

Enschede – Nieuw adres ds. P.F. Lameris, beroepbaar predikant: Van Kolstraat 12, 7521 BD Enschede, tel. 053-4350773, c-mail pfl@wxs.nl

Beroepbaar

Kandidaten:

M.F. Verhoeff, Heernskerckstraat 91, X023 VJ Zwolle, 038-4541238
J.H. Soepenbergh, Pinksterbloem 1, 8245 LE Kampen, 038-3331055
R.P. Heij, Singelberg 24, 7772. DA Hardenberg, 0523-265785
R. Hoksbergen, Brechtje Spiegelerf 23, 3813 NL Amersfoort, 033-4805566

Predikanten:

R.J. Blok, bereikbaar via. 06-21272713
J. de Wolf, Mignonpad 22, 381h ET Amersfoort, 033-4728793
P.F. Lameris, Van Kolstraat 12, 7521 BD Enschede, 053-4350773
A. Scheringa, Sluisstraat 7, 4253 AV Werkendam. 0183-500488

Nieuwe opgaven en wijzigingen: H. Prins, tel. 0546-870843

"En zijn gedaante veranderde voor hun ogen" Markus 9,2



Peter staart naar zijn microscoop. Het onderzoek van de bloedmonsters heeft hij gestaakt. Zijn gedachten zijn niet bij zijn werk. Of eigenlijk, toch wel... Alleen, het Bijbelgedeelte, dat hij vanochtend las bij het ontbijt, laat hem niet los. Petrus zag de Here veranderen van gedaante. Peter voelt zich altijd al verbonden met deze apostel. Zijn ouders hebben hem naar Petrus genoemd.

in et hemelse macht: een mens bekleed met een lang gewaad, tot de voeten, een gouden gordel om, hoofd en haren als witte wol, als sneeuw, ogen als een vuurvlam, voeten als gloeiend koper. Zijn aanzien was als een krachtige middagzon. Zo heeft Johannes Hem later ontmoet.

Peter knielde 's avonds voor zijn bed. Dat was hij niet gewend. Hij bad meestal gewoon aan tafel, en voor de nacht, liggend onder het dekbed. Maar de gedachte, dat deze God de hemelse heerlijkheid had afgelegd en zo mens was geworden; zo als een verachtelijk schepsel werd behandeld en dat liet gebeuren... dat dat voor hem, Peter nodig was geweest... het had hem als een bliksem getroffen. De Here had daar op die hoge berg, in die andere gedaante, gesproken over het lijden dat Hij tegemoet ging. Het lijden voor zondaren.

Peter probeerde sinds lange tijd zijn schulden een naam te geven. Hij bekende dat hij maar moeilijk de onzichtbare wereld kon geloven, dat hij zich betoverd voelde door de exacte wetenschap, dat er zo weinig vuur in hem brandde, en een paar boezemzonden (die alleen de Here weet, hij wilde niet dat ik ze noemen zou). Hij knielde diep voorover. Voor de verborgen majesteit.

Ds. A.S. van der Lugt is predikant van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam Stad

Wat heeft Petrus gezien? Eén ding is duidelijk: de Here Jezus was mens als wij, toen Hij in Palestina rondging, zo'n 2000 jaar geleden. Hij had honger, kreeg slaap, was moe, kon huilen, kon boos en vriendelijk zijn. Het bloed stroomde over zijn rug na de geseling. Peter dacht: als ik in die jaren in het laboratorium van het ziekenhuis van Jeruzalem had gewerkt, had ik het DNA van deze persoon kunnen vaststellen. Maar zou ook onderzocht kunnen zijn wat er op die hoge berg gebeurde? Petrus, Jakobus en Johannes hebben het gezien, maar wat precies? Wat hadden wij er nu van geweten als er stralingsdeskundigen bij waren geweest?

Het kwam van binnen uit. De kleren van de Here straalden schitterend wit. Geen vakman in de hewerking van stoffen kan het zo maken, aldus Markus. En later was het weer weg. De mensen zagen Jezus weer in diezelfde kleding, zonder dat er van een blijvende glans sprake was. De persoon veranderde. Alsof de zon in Hein kwam en een ongehoofde straling losliet, die de kleding onwaarschijnlijk wit

maakte. Zou het de glans van de hemel zijn? Elia en Mozes waren er immers ook. Die leefden toch al in de nabijheid van de Schepper, die een ontoegankelijk licht bewoont? De drie apostelen kregen een korte blik in de onzichtbare werkelijkheid van de hemel. De wereld van geesten: God de Almachtige, de eeuwige Geest, de goede engelen en de boze geesten. Peter zuchtte, schudde zijn hoofd. Het werd hem allemaal te machtig. Wat moest hij hiervan denken?

Wat Peter op dat moment niet bedacht, was dat Markus in zijn evangelie later nog eens op die gedaanteverandering terugkomt. "Daarna verscheen Hij in een andere gedaante aan twee van hen op de weg, terwijl zij zich naar het land begaven". Dat lees je in het laatste hoofdstuk. De opstanding heeft plaatsgevonden. De Here vertoont zich aan de leerlingen om hen te overtuigen van de grote feit. Zeker drie van de apostelen hadden in geloof kunnen verklaren: dat hebben wij gezien op de berg! Later zal één van de leerlingen de Here zien en merken dat Hij mens is – voorbij de dood. Onvergankelijk,

TOUWTREKKEN OM DE LIEFDE

J. Iuiten



Haarscherp zie je waar het in de kerk aan mankeert. Gebrek aan meeleven, liefde en dankbaarheid. Je kan het ook vlijmscherp vertellen.

Waarom is die broeder of zuster zo slap? Waarom gaat er zo weinig van die commissie uit? Waarom doet de kerkenraad er niets aan? Je wilt het zo graag goed hebben in de kerk en je vraagt daarvoor de aandacht.

Maar kijk uit dat je niet doorslaat. Voor je het weet is jouw middel erger dan de kwaal.

China

Een gebod dat we meestal op anderen toepassen en niet zoveel op onszelf, is het zesde gebod: Gij zult niet doodslaan. Doodslaan, waar gebeurt dat? In China mogen ouders niet meer dan één kind krijgen. Laatst was in het nieuws dat een tweede kind voor de ogen van de ouders verdronken werd. Dat is doodslaan. In Nederland denken we aan abortus, euthanasie, zelfdoding.

Maar wat doen we zelf? Als je te hard rijdt of met teveel op, zet je

ook mensenlevens op het spel. Met een lelijke opmerking kan je iemand te kijk zetten, onderuit halen. Dat is geen doodslag, maar zo kan je wel iemand beschadigen en net zo goed z'n leven stukmaken.

Daar ben ik wel eens hang voor. We weten het goed te vertellen in de wereld, in de politiek, tot zelfs in China, maar wat doen we zelf? Wij kunnen elkaar net zo goed stuk maken. Je bent jaloers en gunt elkaar het licht niet in de ogen. Je kletst en stelt elkaar in een negatief daglicht. We eisen

het volle pond van elkaar en als er wat aan mankeert stel je het aan de kaak, onbarmhartig, keihard.

God haat de wortel van de doodslag. Hij wil dat we elkaar liefhebben. Maar als we manco's alleen bij anderen zien en die onbarmhartig aan de orde stellen, wordt het dan geen touwtrekken? Wie komt het hardst voor de liefde op? Maar we trekken elk aan één kant. Zo komen we nooit samen verder.

In de kerk

In de kerk kennen we samen de Here Jezus. Hoe heeft Hij Zich gegeven voor mensen die zondaar zijn! Indringend stelt Paulus Christus' liefde ons tot voorbeeld. Laat die gezindheid bij u zijn, die ook in Christus Jezus was. Eén in liefdebetoon, één van ziel, één in streven.'

Alleen, het is wel gemakkelijk dit naar jezelf toe te trekken. Hoeveel geven ze om mij? Kaarten,



telefoon, bezoek: hoeveel denken ze om *mij*? Met Christus als het grote voorbeeld is dat natuurlijk nooit genoeg. Maar leg je eigen leven er eens naast. Als je een ander negatief beoordeelt, is dat dan *wel* in de lijn van Christus'?

Ik moet *m'n* naaste liefhebben als mijzelf. *Dus* ik moet een ander net zo eerlijk beoordelen als ik tegen mezelf aankijk. En geduldig met hem zijn. Je kan *wel* alles van een ander verwachten, maar God gaat ons voor in geduld. Alles tegelijk in één keer kan niet. Andermans agenda invullen is vreselijk gemakkelijk. Iemand anders heeft altijd tijd over. Zelf zijn we echter niet 'heter. Beperkt zijn we allemaal.

Maar de kerk moet toch Christus vertegenwoordigen? Dan moet je toch voldoende aandacht geven aan elkaar? Dan moet ik dat toch ook merken?

Zeker, *en* daar is ook wel wat voor *te* organiseren. Maar het eerste is: *toch*: wat voor aandacht heb je *zelf* voor anderen? Onderling contact heeft twee uiteindes: van die ander, maar ook van jezelf. Als ze niet om je denken, ligt dat meestal gewoon (ook) aan jezelf.

Dan kan je *wel* gaan touwtrekken en de schuld geven aan de organisatie, maar probeer dan eerst maar eens zelf je naaste lief te hebben als jezelf. Moeilijk genoeg!

Mijn relatie

In een relatie leef je dicht op elkaar. Je kunt elkaar gemakkelijk de zwarte piet toeschuiven. Dan lijkt het of je zelf schone handen hebt. De werkelijkheid is vaak meer gecompliceerd. Juist waar je dicht bij elkaar leeft, reageer je ook altijd op elkaar. Dan is het niet eerlijk de schuld enkel hij de ander te leggen. Paulus zegt, wijzend op Christus'

liefde: In ootmoedigheid achte de één de ander uitnemender dan zichzelf.¹ In ootmoed maak je je klein, voor God en elkaar. Je zoekt niet je eigen belang, maar dat van de ander.'

Dat is niet gemakkelijk als je verhouding ingewikkeld is geworden en je haast geen goed meer kunt doen. Wat je zegt en doet is bij voorbaat belast. Hoe kom je daaruit! Niet door elkaar vlijmscherp de waarheid te zeggen, maar door elkaar te (ver)dragen in christelijke liefde. Kun je God ook *danken* voor elkaar? Dat kan alleen als je je door Christus aan elkaar *gegeven* weet, als *een* geschenk van Hem!

Vrede

Moeten we dan zaken die niet goed lijken te gaan, maar op z'n beloop laten en er niks van zeggen? Dat is niet de bedoeling. In gezin en kerk zijn we aan elkaar gegeven en hebben we elkaar nodig. Niet aan *één* kant staan te trekken, maar samen verder! Vrede is niet hetzelfde als geen oorlog. Vrede betekent dat je bij elkaar hoort en dat je dat samen vormgeeft.

Juist voor kinderen van God luistert het dan nauw. Laat Christus' gezindheid bij ons zijn, zoals Hij Zich in liefde gaf.

Dan wijs je elkaar wel op fouten en gebreken, maar je kijkt elkaar er niet op aan.

Je probeert elkaar te begrijpen, verplaatst je in de situatie van de ander. Je kijkt met de barmhartige ogen van Christus en zoekt liet beste voor elkaar.

Zalig de vredestitelers, zegt Christus, want zij zullen kinderen van God genoemd worden.'

Kind van God hen je pas echt als je God vertegenwoordigt, in zijn liefde voor mensen. Laat *zijn*

liefde ons vormen in liefde voor elkaar.

Ds. J. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Alkmaar

¹ Fil. 2:2,5

² Fil 2:3.

³ Fil. 2:4

⁴ Mat. 5:Y

Uit alle volken

Het is tien over zes's avonds, als de telefoon me abrupt van de bank overeind doet komen. Te midden van nogal **wat** achtergrondlawaai klinkt de opgewonden stem van Stephan. Hij staat bij een kerk en heeft een auto nodig. Dat is het eerste **wat** ik van zijn betoog begrijp. Even later wordt duidelijk dat hij op een rommelmarkt zijn slag heeft geslagen. De bagagedrager van zijn fiets is niet groot genoeg om de boel weg te brengen. Of ik kan komen. Stephan legt uit waar de kerk staat en belooft te wachten. Als een marktkoopman die zijn kraam bewaakt, tref ik hem even later op het kerkplein aan. Ik vraag hem voor hoe veel mensen hij op de spullen moet passen. "Vijf", antwoordt hij triomfantelijk, doelend op hemzelf, zijn vrouw en drie kinderen. Een tafel, vier stoelen, een bureautje, een set pannen, diverse schilderijen: alles moet mee.

Met een uitpuilende auto meng ik me behoedzaam in de avondspits. Op zijn fiets kan Stephan nog een krantenbak en een bijzettafeltje kwijt. Ik vrees dat de inventaris voordat hij de straat uit is, onder de snelbinders vandaan zal glijpen, maar de trotse vader heeft geluk. Hij trapt erop los alsof hij zich heeft voorgenoemen als eerste te arriveren bij het huis waarin hij twee weken geleden met zijn gezin zijn intrek heeft genomen. Wij wint het niet.

Twee maanden geleden is Stephan's asiolverzoek op grond van het Vluchtelingenverdrag van Genève ingewilligd, wat hem en zijn gezin de felbegeerde A-status opleverde. Tot hun genoegen volgde korte tijd later het bericht dat ze een woning in de regio

konden huren. We hadden direct de straat opgezocht om een eerste blik op het huis te werpen. De buurman had zijn schoffel ervoor aan de kant gezet. 'Als ik het goed zie, krijgen we er geen Hollanders in', stelde hij vast, waarna hij iets te nadrukkelijk liet volgen dat hij he-le-maal niets tegen buitenlanders had.

"Als de kinderen maar rustig zijn", luidde zijn eerste wens. Of was het een order? De aapjes van de overkant, ook al geen Nederlanders, hadden pas nog een steen in zijn tuin gegooid, en dat zat hem hoog. Buurman ging door de knieën, raapte een kei op en duidde aan dat die nog geen halve meter voor de ruit op de grond was geploft. "Dat moeten we niet weer hebben, ziet u. Maar ja, voor Nederlanders zijn deze huizen kennelijk te goedkoop. Er komen steeds meer vreemden in de straat."

Ik knikte neutraal, zei dat er nog niets vast stond en dat we maar even verder wilden kijken. In de achtertuin vroeg Stephan wat de buurman wilde. Ik vatte het kort samen, maar liet de angel eruit. Het enthousiasme van Stephan en zijn vrouw over het huis **was** groot en dat moest voorlopig maar zo blijven. De kinderen stelden zich alvast **voor** achter welk raam hun bed **zou** komen. Het leek allemaal dik voor elkaar.

Kort daarna sloot Stephan het huurcontract af. Een legertje Irakese en Nederlandse vrouwen zorgde voor de schoonmaak en Stephan sjouwde lachend de eerste stoelen over de drempel. Een hall ingericht huis was voor hem voldoende om het AZC vaarwel te zeggen. De rest zou later wel

komen. Een bazar voor kerkbouw blijkt daarin nu onverwachts een flink aandeel te hebben geleverd. Vanachter de gordijnen slaat de buurman gade wat er allemaal naar binnen wordt gesleept. Een opgestoken hand van Stephan beantwoordt hij niet.

Weken later staat buurman ineens op de sloep. Niet om nader kennis te maken, evenmin om te klagen over stenen of lawaai. Hij heeft een nieuwe bank gekocht. Of ze belangstelling hebben voor de oude. Is beslist nog goed. Stephan en zijn vrouw durven het onverwachte gebaar van ogenschijnlijke toenadering **niet** al te slaan en stemmen, zonder een blik op het aan-geprezen meubelstuk te werpen, toe. Ik help mee de tweezitter naar binnen te slepen. In een kamer die nauwelijks ruimte biedt. Buurman mompelt een groet en vertrekt. Voor de inderhaast gezette koffie heeft hij geen tijd.

Beteuterd kijken Stephan en zijn vrouw naar het versleten bankje, dat in de keurig verzorgde kamer uit de toon valt. Ik krijg de indruk dat buurman op een eenvoudige manier een bezoek van de dienst grof vuil heeft omzeild. De Irakesen zitten met het gegeven paard in de maag. Zij kunnen het nu toch ook niet zomaar op straat zetten? Na ampel beraad besluiten ze het geschenk voorlopig maar in de schuur te parkeren. In het donker van de avond wordt de gedachte een feit. Bij de burens zijn de gordijnen al dicht. Ik onderdruk de neiging op het terras aan de andere zijde van de heg een kei te laten neerketsen.

HET EVANGELIE IN TESSALONICA

P.H.R. van Houwelingen



achtergronden

In het afgelopen voorjaar maakte ik, samen met mijn vrouw, een rondreis door Noord-Griekenland. Op zoek naar de achtergronden van de twee brieven aan de Tessalonicenzen, brachten wij o.a. een vijftal dagen in Thessaloniki door. Met die reiservaring in gedachten wil ik in dit artikel iets vertellen over geschiedenis, cultuur en ligging van deze vroegere hoofdstad van Macedonië. Dit om de omstandigheden te verduidelijken van de vroege evangelprediking, zoals die in 1 en 2 Tessalonicenzen wordt weerspiegeld. Volgende week zullen we dan onze aandacht richten op de eerste christelijke gemeente in de Macedonische hoofdstad.

De Noord-Griekse stad Thessaloniki (Saloniki in de volksmond) is de tweede stad en de tweede zeehaven van Griekenland. Ze lijkt wat in de schaduw van Atheïe te slaan. Maar sinds Thessaloniki in 1997 culturele hoofdstad van Europa was, heeft deze levendige metropool meer glans en inspiratie gekregen. Ze heeft dan ook een eerbiedwaardige leeftijd en een boeiende geschiedenis. Niet ten onrechte is er tegenwoordig veel internationale belangstelling voor de eeuwenoude Macedonische cultuur. De opgravingen bij Dion (een voormalig militair kamp), Pella (de vroegere residentie) en Vergina (het oude Aegae, waar o.a. een grafheuvel met koninklijke tombs is gevonden) worden druk bezocht door toeristen. Macedonië was het geboorteland van niemand minder dan Alexander de Grote, de koning die in de korte tijd van zijn leven een wereldrijk wist te scheppen dat het Oosten en het Westen verenigde (Fox).

Het moderne Thessaloniki is fraai gelegen aan de gelijknamige baai, die een inham vormt van de Golf van Therme. Vanaf het water gezien, lijkt de stad langzaam maar zeker amfitheatersgewijs tegen de berg Kortiatis (1201 m.) op te klimmen. Het dorpje Panorama, tien kilometer ten oosten van Thessaloniki op dezelfde helling gesitueerd, doet zijn naam dan ook alle eer aan. Men kan er genieten van een weids uitzicht over de stad en over de baai.

Bij helder weer verschijnt in de verte zelfs de brede bergrug van de Olympos, met als hoogste top de Mytikas (2918 m.), aan de zuidelijke horizon.

Bezoek

Bijna halverwege de eerste eeuw van onze jaartelling werd Macedonië bezocht door een klein groepje reizigers. Het waren geen toeristen, maar reizigers in dienst van het evangelie van Jezus Christus. Afkomstig uit het Oos-

ten, hadden zij op aanwijzing van de hemel de oversteek naar Europa gemaakt. Daar brachten zij het evangelie in woord en daad, bij hun bezoek aan verschillende Macedonische steden, waaronder de hoofdstad Tessalonica. Lucas doet hiervan achteraf verslag in het boek Handelingen. Maar nog tijdens de reis zelf hebben Paulus, Silas en Timoteüs twee brieven geschreven aan de gemeente van Tessalonicenzen. Moderne bijbellezers dienen te beseffen dat het Europese christendom begonnen is in Macedonië, een voormalig koninkrijk waarvan Tessalonica de trotse hoofdstad was. De beide brieven aan de Tessalonicenzen getuigen van het begin van de evangeli-verkondiging op ons continent. Tegen deze historische achtergrond zou men tegenwoordig met enig recht kunnen spreken van Tessalonica als culturele én religieuze hoofdstad van Europa...

Een missie onder de Grieken

Het was zijn tweede zendingsreis, die de apostel Paulus naar Europa voerde. Evenals bij zijn eerste reis was hij vertrokken vanuit de stad Antiochië in Syrië. Samen met Silas en Timoteüs was Paulus vervolgens door Frygië en het Galatische landschap gereisd, maar men werd door de heilige Geest verhinderd het woord van God in Asia te verkondigen. Misschien had Paulus toen eigenlijk naar Rome willen gaan (Van Bruggen). Het missionaire trio koerste eerst westwaarts, richting

Efeze (de zeehaven voos het verkeer naar Korinte En naar Rome). Maar ook dat werd door de heilige Geest niet toegestaan. Zo kwam hel gezelschap te Troas. Daar riep de heilige Geest hen wèl naar het verse Westen, namelijk door middel van het nachtelijke visioen van een Macedoniër die Paulus smeekte over te stekcn en hen te komen helpen (Hnd.16,9-10). Zo kwamen de drie reizigers uit het Oosten voor het eerst op Europese bodem. Spontaan kozen zij daar de belangrijkste landroute naar Rome, dwars door Macedonië. Zij volgden de hoofdweg, Via Egnatia geheten, die over het Griekse vasteland naar de Adriatische kust leidde.

Achtereenvolgens werden steden als Neapolis, Filippi, Amfipolis, Apollonia en natuurlijk ook Thessalonica aangedaan. Vanwege ernstige ongeregelheden werden Paulus en Silas echter genoodzaakt de Macedonische hoofdstad voortijdig te verlaten. Op dat moment verlieten ze nok de Via Egnatia en kozen voorlopig een secundaire weg over Berea, dat wil zeggen in zuidwestelijke richting. Toch bleef de koers westwaarts. Helaas moesten zij opnieuw haastig vertrekken. Begeleid door enkele broeders uit de gemeente van Berea, ging Paulus via Thessalië naar Achaje. In Athene bereikte men de haven en daarmee de zeeroute naar het Westen, zodat Paulus samen met Silas en Timoteüs (via Korinte) alsnog naar Rome zou kunnen reizen.

Berea (Veroia) ligt aan de noordkant van het Olympos- en Pindosgebergte. De uitdrukking *heoos epi tèn thalassèn* (Hnd.17.15) moet vertaald worden als: *toe 'over ree', tot waar men zee kiest, tot aan de zeeroute* (verg. *epi tèn thalassèn*: Mt.14,25; Joh.16,16; Op.15,2). En dat gegeven correspondeert met het volgende *heoos Athènèn*

(Hnd.17,15), want pas in Athene werd de bedoelde zeeroute bereikt (Van Bruggen).

Intussen reisde Paulus over land, onder escorte van de broeders uit Berea, die hem tot gids dienden en hem beschermden. Deze begeleiders vergezelden hem tot Athene, hetgeen erop wijst dat men de landroute volgde (Mulder).

Te Athene gekomen, wachtte Paulus eerst op Silas en Timoteüs. Nergens blijkt echter dat hij van plan was in Athene te blijven. En als Korinte zijn eindbestemming was geweest, zou de vermelding dat men Paulus tot aan de zeeroute begeleidde weinig zin hebben.

Korinte was immers zowel vanuit Berea als vanuit Athene over land te bereiken. Maar Paulus wilde vanuit Korinte naar Rome varen!

Dit voornemen kon echter niet gerealiseerd worden, toen het edict van Claudius bekend werd. De keizer had Rome voor joden, dus ook voor Paulus, tot verboden gebied verklaard. Paulus heeft die informatie in Korinte verkregen van een joods echtpaar dat recent vanuit Italië was gearriveerd, Aquila en Priscilla (Hnd.18,2).

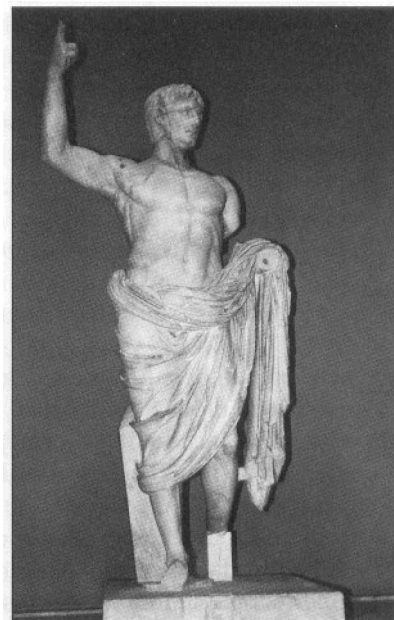
Daarop besloot tiet missionaire trio in Korinte te blijven. Dit was geheel in de Geest van God. Zoals Paulus door een visioen vernomen had dat hij naar Europa moest oversteken, zo kreeg hij te Korinte opnieuw een visioen, waardoor hem duidelijk werd gemaakt dat hij zijn werk daar moest voortzetten (Mulder). Toen heeft Paulus zich aldaar gevestigd (Hnd.18,11a). Hij zag zijn tweede zendingsreis door twee visioenen omraamd en gelegitimeerd. Het Europese avontuur zou een ware missie onder de Grieken worden.

Te Korinte hebben de apostelen ruim anderhalf jaar ongestoord kunnen werken (Hnd.18,9-11). Paulus oefende er zijn ambacht

als leerbewerker uit, gebruikmakend van de woning en de werkplaats van zijn vakgenoten, Aquila en Priscilla. Zo had men na het betrekkelijk korte en turbulente verblijf in Macedonië gelegenheid in heel Achaje met rust en regelmaat te spreken over Gods woord. Uiteindelijk was Paulus, na het incident voor Gallio, genoodzaakt de stad Korinte en daarmee het Europese continent te verlaten. Per schip reisde hij naar Syrië, dat wil zeggen terug naar het Oosten (Efeze, Caesarea, Jeruzalem, Antiochië).

Een vrije stad in Macedonië

Thessalonikè was oorspronkelijk een meisjesnaam. Zo noemde koning Philippos II van Macedonië zijn dochter, die geboren werd uit een buitenechtelijke relatie met een Thessalisch meisje. vlak na de beslissende overwinning (*nikè*) van de Macedoniërs op de Thessaliërs in het jaar 352 voor Chr. Zij was dus een halfzuster van Alexander de Grote. Later zou een van diens



Standbeeld van keizer Augustus uit Thessalonica (Archeologisch Museum)

generaals, Kassandros, met haar in het huwelijk treden. Hij ping zijn vrouw zelf zo zeer beminnen dat hij, toen hij koning van Macedonië werd, zijn nieuwe hoofdstad naar haar noemde. Het was dus koning Kassandros, die in het jaar 316 of 315 voor Chr. Tessalonica heeft gesticht. Lange tijd voerden de trotse heersers van Macedonië een zonne-embleem, de zestienpuntige ster. Hun koninkrijk kende dan ook een zonnige zelfstandigheid. Maar in 168 voor Chr. werd koning Perseus ten zuidwesten van Tessalonica bij Pydna door de Romeinen verslagen. Dit betekende het definitieve einde voor het zelfstandige koninkrijk Macedonië. Ook de stad Tessalonica werd hij het Romeinse rijk ingedeeld.

Romeins

Onder Romeins bestuur was Macedonië niet meer onafhankelijk. Het werd aanvankelijk verdeeld in vier districten, met als centra de steden Amphipolis, Tessalonica, Pella en Pelagonia. Maar Tessalonica gold wel als een vrije stad (*civitas libera*), dat wil zeggen een stad met een hoge mate van democratisch zelfbestuur. De bestuursvorm had een klassiek-Griekse structuur, met een volksvergadering (*dèmos*), een stadsraad (*boulè*) en een groep stadsbestuurders (*politarchai*). Zo was de situatie in de tijd van Paulus' verblijf (zie verder hij 1.3). In 148 voor Chr. werd bij een bestuurlijke reorganisatie een nieuwe senatoriale provincie Macedonië gevormd, waarvan de proconsul in Tessalonica resideerde. Gedurende de Romeinse burgeroorlog heeft de stad onderdak verschaft aan prominente dissidenten als Brutus, Cassius en Marcus Antonius. Toch werd uiteindelijk Octavianus (Augustus) als *Princeps* erkend en geëerd. In het westen

van Tessalonica is dan ook een standbeeld voor keizer Augustus gevonden. Er ontwikkelde zich een sterke afhankelijkheidsrelatie met de Romeinse keizers (zie verder Papazoglou).

In de vroege keizertijd moet er een massale toestroom van mensen naar Tessalonica geweest zijn, allerlei migranten uit de rest van het huidige Griekenland, maar ook uit Italië en uit Klein-Azië. Onder hen bevonden zich ongetwijfeld tal van joden. Deze toestroom had allerlei redenen van politieke en economische aard. Zo vulde de stad zich met ambachtslieden, handelaars en redenaars. Dit trok weer diverse mensen uit de directe omgeving aan. Het antieke Tessalonica werd algemeen beschouwd als de moederstad (*métropolis*) van de provincie Macedonië (zie verder Elliger, Riesner, Verhoef).

Stichting

Over de stichting van de stad geeft de antieke geschiedschrijver en geograaf Strabo, die leefde rond het begin van onze jaartelling, twee verschillende berichten. Om te beginnen gaat het verhaal dat koning Kassandros alle zesentwintig steden rond de Golf van Therme met de grond gelijk had laten maken en alle inwoners daarvan bijeenbracht als bewoners van één stad (Geografie, boek VII fragment 21). Dan zou het om een totaal nieuw opgebouwde stad gaan. Maar er bestaat ook een andere lezing: de stad Tessalonica werd vroeger Therme genoemd. Aan die oude havenstad heeft Kassandros de (inwoners van) de omringende steden toegevoegd (Geografie, Boek VII fragment 24). Dan zou het nieuwe Tessalonica gesitueerd zijn op de plaats van het oude Therme. Nu hoeven beide tradities elkaar niet geheel uit te sluiten (De Vos). Op de stadsplattegrond is

nog altijd te zien hoe Tessalonica in feite bestaat uit een zuidoostelijk en een noordwestelijk deel. Bovendien schijnt de stad vroeger twee centra te hebben gehad. De smalle straten van het zuidoostelijke gedeelte volgen de gebogen kustlijn. Waarschijnlijk was dit het oude Therme, met een *agora* als commercieel centrum dichtbij de haven. Het noordwestelijke gedeelte van Tessalonica maakt een meer rechtlijnige indruk. Waarschijnlijk was dit de uitbreiding uit de hellenistische periode, met een *agora* als administratief centrum.

Knooppunt

De relatief gunstige ligging van Tessalonica had de nieuw gevormde stad al spoedig geschikt gemaakt om het meer landinwaarts gelegen Pella op te volgen als hoofdstad van Macedonië. Gesitueerd aan een beschutte baai en gekroond met een trotse akropolis, bleek de nieuwe havenstad Tessalonica als liet ware een natuurlijk overwicht te hebben op haar omgeving. Er zullen in de nieuwtestamentische periode naar schatting ongeveer 50.000 inwoners binnen de muren zijn geweest. Reken men ook de bebouwing buiten de muren en de overige nederzettingen mee, dan kan het totale aantal inwoners de 100.000 genaderd hebben. Als knooppunt van wegen trok Tessalonica veel bezoekers. Het lag halverwege de Via Egnatia, een van de belangrijkste Oost-West verbindingen van Klein-Azië naar Italië (met aansluiting op de Via Appia). Maar hier begon ook een Noord-Zuid handelsroute over land, die via de Balkan naar het stroomgebied van de Donau voerde. Bovendien was het een bedrijvige havenstad van internationale allure. Kortom, Tessalonica had in veel opzichten een spilfunctie. Cicero klaagde al dat het niet

eenvoudig was de stad binnen te komen of te verlaten vanwege de verkeersdrukke (*Brieven aan Atticus* 3,14). Helaas is in dit opzicht nog weinig verbeterd. Het centrum zit van 's morgens vroeg tot 's avonds laat volkomen verstopt met auto's. Maar Paulus en zijn reisgenoten gingen te voet. Zij zullen vanaf de Via Egnatia, die buiten Tessalonica om liep, ongeveer bij de latere **Lete-poort aan de noordkant** gearriveerd zijn (Riesner).

Dr. P.H.R. van Houwelingen is predikant van de Gereformeerde Kerk te Nijkerk

In dit artikel werd verwezen naar de volgende publicaties:

Over Macedonië en Alexander de Grote: R.L. Fox, *Alexander de Grote* 4e druk. Amsterdam 2000.

E. Papazoglou, *Quelques aspects de l'histoire de la province de Macédoine* (in: H. Temporini (red.), *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, Band II 7.1. Berlin 1979, 302-369).

C.S. de Vos, *Church and Community Conflicts. The Relationships of the Thessalonian, Corinthian, and Philippian Churches with Their Wider Civic Communities*. Atlanta 1999.

Over Paulus' missie in Europa:

J. van Bruggen, *De oorsprong van de kerk te Rome*. Groningen 1967.

W. Elliger, *Paulus in Griechenland*. Stuttgart 1978.

H. Mulder, *De Handelingen der apostelen. Een bijbels reisboek*. Zoetermeer 1992.

R. Riesner, *Die Frühzeit des Apostels Paulus*. Tübingen 1994.

E. Verhoef, *De brieven aan de Tessalonicen*. Kampen 1998.

Persbericht

Eén organisatie voor Zending en hulpverlening

Zwolle – Er komt één geïntegreerde organisatie voor zending en hulpverlening binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgem.). De Generale Synode van Leusden gaf o.a. hiertoe de opdracht. De laatste weken zijn belangrijke stappen gezet om dit doel te realiseren.

Het door de Generale Synode ingestelde deputaatschap *Zending & Hulpverlening* (Z&H) voerde besprekingen met deputaten IRTT (*Institute of Reformed Theological Training* – voorheen *Gereformeerde Missiologische Opleiding*). Dit resulteerde in samenvoeging van de twee deputaatschappen.

Deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken (BBK) besloten hun afdeling 'hulpverlening' onder te brengen bij deputaten Z&H. Dit betekent dat o.a. de personele assistentie bij theologische training in Venezuela en Sumba (resp. door ds. W.J. Keesenberg en drs. T. Oosterhuis) op termijn onder verantwoordelijkheid en begeleiding van Z&H zal plaatsvinden. Deputaten BBK richten zich geheel op het onderhouden van de internationale kerkelijke (oecumenische) contacten. Het bestuur van de vereniging *De Verre Naasten* (DVN) sloot zich onlangs bij de integratie aan.

Eén bureau

Direct gevolg hiervan is dat de bureaus van DVN en IRTT (beide gevestigd in 't Ghouw in Zwolle) op korte termijn zullen worden samengevoegd. Dit bureau (met professionals en vrijwilligers) zal uitvoering geven aan het werk dat DVN, IRTT en BBK-hulpverlening tot heden deden en zal dit verder uithouden. Verder zal het bureau uitvoeren wat zendende kerken haar vragen te doen, voorzover dit binnen de opdracht door

de Synode past. Depwtaten Z&H voeren momenteel gesprekken met zendende kerken. Dit zijn de kerken die in bepaalde regio's zijn aangewezen om zendingswerk uit te voeren. De Generale Synode van Leusden sprak uit dat er door Z&H generaal beleid moet worden geformuleerd inzake zending en hulpverlening en dat regelingen voor projecten moeten worden opgesteld. Z&H zal wellicht in de toekomst een coördinerende rol vervullen, maar welke plaats de zendende kerken krijgen in de organisatiestructuur is nog onduidelijk.

Op een dezer dagen gelouden bijeenkomst van de deputaatschappen Z&H en IRTT en het bestuur van *De Verre Naasten* werden uitgangspunten voor samenwerking geformuleerd.

De organisatie moet kerkelijk ingebed zijn en kerkelijk aangestuurd en gecontroleerd worden. Daarbij moet zij effectief, efficiënt en slagvaardig opereren. Ook moet het werk resulteren in een grotere betrokkenheid van kerken en kerkleden.

Financiering

Het werk van IRTT en BBK wordt gefinancierd vanuit quota die de Generale Synode heeft vastgesteld en waarvan verwacht wordt dat de plaatselijke kerken ze afdragen. Het werk van *De Verre Naasten* wordt betaald uit contributies en donaties door leden en donateurs van de vereniging. Deze beide geldstromen zullen vooralsnog nodig blijven om het werk te kunnen realiseren. De financiële steun aan DVN door kerkleden, diaconieën, groepen enz. blijft dus hard nodig. De ledenvergadering van de vereniging *De Verre Naasten* zal zich over een eventuele structuurwijziging van de vereniging moeten uitspreken. Over de naam waaronder het totaal aan zendings- en hulpverleningsactiviteiten zal plaatsvinden wordt overleg gevoerd.

een verschil van dag en nacht voor de christelijke politiek

samenleving

In De Reformatie van 12 augustus plaatste dr. A.J. Verbrugh voor structurele samenwerking tussen christelijke en conservatieve politici. Verbrugh stelde daarbij als voorwaarde dat het moet gaan om conservatieven die eerbied voor God hebben en die eerbied ook willen bevorderen in de samenleving, is aan deze voorwaarde voldaan, dan zijn conservatieven de politieke bondgenoten en vrienden van christen-politici. Dat roept de vraag op in welke verhouding de conservatieve richting, die Verbrugh aanwijst, staat tot de christelijke politiek. In dit artikel willen we allereerst nagaan wat het wezen is van de conservatieve politiek. Vervolgens komt de verhouding tot de christelijke politiek aan de orde, waarbij we willen betrekken wat Groen van Prinsterer heeft geschreven over dit onderwerp. Een en ander mondt uit in een reactie op de ideeën van Verbrugh over een Assemblee die een alternatief zou moeten vormen voor paars.

Eerbied voor God als deugd

Conservatieven willen een aantal deugden voor de samenleving behouden en daarmee voorkomen dat die samenleving stuurlaos wordt en verandert in een chaos. Tot de conservatieve deugden kan ook eerbied voor God behoren - en die deugd is het harde minimum dat volgens Verbrugh nodig is om tot zinvolle structurele samenwerking te kunnen komen. Want "als de eerbied voor God (...) niet meekomt in de rij van conservatieve deugden, schiet het conservatisme tekort. Het kan dan alleen nog een aanvulling of ondersteuning zijn voor sommige voorbijgaande zaken bij de christelijke politiek." Maar "als in het politieke beleid de eerbied voor God (en voor Christus die altijd met de Vader is) wel

meekomt in de rij van conservatieve deugden, is er in beginsel sprake van een christelijke wereldbeschouwing" (1254).

Verderop zet Verbrugh uiteen dat (en hoe) deze christelijke wereldbeschouwing tot stand kan komen buiten het geloof om. Ook de eerbied voor God - die immers het "minimum" is van de christelijke wereldbeschouwing - kan volgens Verbrugh op een andere manier ontstaan dan vanuit het christelijk geloof.

Met andere woorden: mensen kunnen Christus als hun Verlosser verwerpen en toch eerbied hebben voor God.

Maar God kan niet worden losgemaakt van Zijn werk in de Here Jezus (1 Johannes 5: 10) en Hij kan niet worden gekend buiten

Zijn Zelfopenbaring om. Daarom rijst de vraag wat de ongelovige conservatief nu eigenlijk eerbiedigt. Heeft hij eerbied voor de Drieënige God (want zo openbaart God Zich - vr./antw. 25 HC) of voor een eigengemaakt godsbeeld? Geloof en ongelooft maken hier de scheiding. Wie gelooft, dient en vreest de HEERE. Maar wie niet gelooft, eerbiedigt een produkt van eigen denken. In dit geval: een afgod die het liberale vacuüm opvult en doelgerichtheid geeft. Een godsbeeld dat ondersteunend werkt bij het in stand houden van voor de samenleving nuttige tradities.

Het dienen van de HEERE is niet kenmerkend voor de conservatieve richting. Kenmerkend is het willen bewaren ("conserveren") van bepaalde structuren die het afglijden van de samenleving moeten voorkomen - *echter zonder de oorzaak van dat afglijden weg te nemen!* Die grote inconsequentie is het wezen van de conservatieve richting.

Conservatieven als getemperde revolutionairen

Groen van Prinsterer heeft de oorzaak van het afglijden van de samenleving aangewezen in het ongelooft - het ongelooft dat altijd vergezeld gaat van de revolutie. Tegenover de revolutie stelde Groen het Evangelie. En tegenover het ongelooft stelde hij het *geloof* in dat Evangelie. Voor ons onderwerp is het interessant na te gaan welke houding Groen innam ten opzichte van de con-

servatieven in zijn tijd. Verbrugh zegt in zijn inleiding: "Groen van Prinsterer zag in de conservatieven **aanvankelijk** bondgenoten, maar later stelden zij hem teluur en in 1871 brak hij voorgoed met hen" (1254). Deze tekening doet echter beslist geen denken aan de duidelijke positie die Groen koos - en dat lang **voor** 1871!

In *Ongeloof en Revolutie* (eerste druk: 1847) komt de keuze van Groen al aan het begin naar voren, als hij het conservatieve standpunt als volgt aanduidt: "Wanneer men (...) uit schrik voor revolutionaire *ontwikkeling*, die men voor *overdrijving* houdt, zonder af te zien van het beginsel, *matiging* der praktijk begeert, vervalt men, terugdeinzend voor de gevolgen zijner overtuiging, in een weifeling en willekeur, die geen richtsnoer dan in den loop en drang der omstandigheden heeft." Vervolgens beschuldigt Groen het conservatieve stelsel van "slapheid" en "slaperigheid" en schrijft met het oog daarop: "De gevolgen der revolutiebegrippen kunnen met vrucht hestreden worden, **alleen** wanneer **men zich**, buiten hun invloed, op het terrein der anti-revolutionaire beginselen stelt".

In *De Anti-Revolutionaire en Confessionele Partij in de Nederlands Hervormde Kerk* (1860) behandelt Groen expliciet de vraag: "Is Anti-revolutionair hetzelfde als conservatief?" Tekennend is hoe Groen begint met de beantwoording van die vraag: "Het anti-revolutionaire beginsel is niets anders dan het Christelijk beginsel, het beginsel der Reformatie, niets anders dan het geloof aan den levenden God. De godsdienstkwestie is de voornaamste, de eerste kwestie, die de politieke kwestie beheerst en insluit."² Op dat laatste komen we terug. Even verderop schrijft Groen: "Er is voor den mens slechts één

goede en rechte weg; die van het geloof en van de gehoorzaamheid aan de Goddelijke Openbaring en het Goddelijk gezag. Is men daarvan ongelukkiger wijze afgeweken, dan moet men daarop terugkeren, en deze geest des behoudens, die de beschermende grondslagen van de samenleving conserveert, is daardoor juist de geest van den waren vooruitgang. Wij wenschen geen anderen terugkeer, geen ander *conservatisme*, geen andere *reactie*."

En dan: "Er bestaan twee soorten van conservatisme, die wij beide even beslist afwijzen". Groen bedoelt daarmee allereerst het conservatisme dat de historische gebeurtenissen ongedaan wil maken. Dat is "het conservatisme, dat een belachelijke en noodlottige geliechtheid aan den dag legt voor wat oud en verouderd is; (...) het conservatisme, dat zelfs er toe zou neigen de misbruiken te herstellen, die de Revolutie heeft afgeschaft."

Het andere conservatisme wil niet, zoals het eerste, over de revolutie heen, terugkeren naar het verleden, maar het wil de revolutie temperen. Dit is "het conservatisme, dat, afgeschrikt door de consequenties van het beginsel dat het aanvaardt, de consequenties afwijst, maar in zijn dwalingen blijft volharden." Dit laatste standpunt wordt aangehangen door de conservatieven die Verbrugh beschrijft. Zij zijn te omschrijven als 'getempered i-evolutioiiairen'. Niet het geloof in Christus is hun uitgangspunt, maar bezorgdheid over de "stroom van de tijd". Niet het Evangelie, het Zwaard van de Heilige Geest, is hun wapen, maar een arsenaal aan conservatieve deugden.

Levenswerk

Het was dus een principiële afwijzing van hun standpunt (en niet zozeer *teleurstelling*, zoals Ver-

brugh schrijft) die Groen deed kiezen voor een zelfstandig christelijk en anti-revolutionair optreden; voor een politiek, los van die van de conservatieve richting. En deze keuze was niet alleen principieel van aard, maar qua strekking ook van groot gewicht. Prof. J. Kamphuis schrijft: "Het is een niet onaanzienlijk onderdeel van het *levenswerk* van Groen van Prinsterer geweest de 'christelijke vrienden' met dit conservatisme (dat is: het laatst genoemde, JAK) te doen breken."

Waarom was het conservatisme zo aantrekkelijk voor de 'christelijke vrienden'? Dat kwam doordat zij zoveel herkenden in de praktische opstelling van de conservatieven. De conservatieven waren voor hen het vriendelijke gezicht van de revolutie en dat verlaagde de drempel om die revolutie (al was het de revolutie in getempered vorm) de hand te schudden. Maar daarmee negeerden ze niet minder de tegenstelling tussen de revolutie en het Evangelie.

De antithese

Groen heeft, in reactie hierop, gewezen op de antithese, de tegenstelling van geloof versus ongeloof, als allesbepalend voor het hele leven. Het is een zin om te herhalen: "De godsdienstkwestie is de voornaamste, de eerste kwestie, die de politieke kwestie beheerst en insluit". Achter de tegenstelling tussen revolutie en Evangelie zag Groen de vijandschap die God heeft gesteld (Genesis 3:15).

Ook in onze tijd lijken conservatieven onze bondgenoten te zijn "omdat zij eraan willen werken heel wat deugden te verspreiden, die ook christelijke deugden zijn", zoals Verbrugh het omschrijft. En de voorbeelden zijn herkenbaar: "Bij de liberali-

sering van de wetgeving inzake euthanasie, abortus en het huwelijk zullen conservatieven niet vooraan slaan." (1254|1255)"

Maar ondertussen dreigen we wel de hand te schudden met het ongeloof! En daarmee leggen we een brug over de kloof van de antithese, de kloof die God Zelf - in de om de gelovigen te beschermen - heeft aangebracht tussen het zaad van de vrouw en het zaad van de slang.

Levensbeschouwing en wereldbeschouwing

Tegen deze voorstelling van zaken zal dr. Verbrugh ongetwijfeld veel bezwaar hebben. Verbrugh maakt immers nadrukkelijk onderscheid tussen wereldbeschouwing en levensbeschouwing. Het gaat hem om de christelijke *wereldbeschouwing* die christen-politici en 'conservatieven-met-eerbied-voor-God' delen. Die wereldbeschouwing "reikt minder ver en is minder totaal" dan de levensbeschouwing die beide groepen niet delen. De christelijke wereldbeschouwing ontstaat bij christenen vanuit "de diepste lagen van hun wil", namelijk vanuit hun geloof. Maar bij de conservatieven worden die "diepste lagen" ingevuld door andere overtuigingen.

Volgens Verbrugh is dit verschil in ontstaanswijze van de christelijke wereldbeschouwing (dus vanuit een verschillende *levensbeschouwing*) geen reden om structurele samenwerking te mijden. Verbrugh stelt namelijk: je kunt "dit verschil niet toepassen in de publieke burgerlijke samenleving omdat die alle burgers omvat en in stand moet worden gehouden door een uiterlijk gebruik van Gods wel, en die dus beslist niet verder reikt dan in de half-diepe laag van moreel en geweten". En in die "half-diepe laag" bereiken christenen en conservatieven toch overeenstem-

ming in denkwijze! Op een "verdiepingsproces", waarbij de christelijke wereldbeschouwing van de conservatief "uitgroeit tot geloof in eeuwig leven met Christus", zal een christen ongetwijfeld hopen. Maar voor de politiek is het niet relevant: op dat terrein is een gemeenschappelijke wereldbeschouwing voldoende.

Terreinen

Expres gebruiken we hier de term 'terrein'. Verbrugh gebruikt namelijk het onderscheid tussen kerk en politiek, het onderscheid tussen de taak van de kerk en die van de overheid, om van wereldbeschouwing en politiek een terrein te maken, waarop de antithese niet van toepassing is. Maar dat is een onterechte constructie:

1) De HEERE heeft de antithese niet gesteld, enkel voor het 'levensbeschouwelijke terrein'. Integendeel: de Bijbel (zowel het Oude als het Nieuwe Testament) is er vol van hoe deze antithese juist doorwerkt (en **door moet** werken) in het politieke en maatschappelijke leven. De antithese is zichtbaar in de godsdienst (besneden of niet besneden, rein of onrein, onder de wet of onder de genade), maar ook in het huwelijk, in de wereldpolitiek, het onderwijs, de wetgeving enz. De tegenstelling tussen geloof en ongeloof kent geen terreinen, maar is een levens-brede worsteling.

2) Levensbeschouwing en wereldbeschouwing kunnen niet goed van elkaar gescheiden worden. Beide 'beschouwingen' lopen in elkaar over en worden gestempeld ofwel door geloof, ofwel door ongeloof. Onze wereldbeschouwing wordt wel gevormd door onze levensbeschouwing. Maar het omgekeerde geldt ook (Psalm 8; Psalm 44)! Het valt niet te ontkennen dat er

ongelovige mensen zijn, die zich in de politiek aangetrokken voelen tot christelijke standpunten. Dit moet echter worden gezien als een gelukkige inconsequentie. Het mag ons er nooit toe brengen de tegenstelling tussen geloof en ongeloof te verschuiven naar die van het al dan niet eren van God. Want dat laatste is, zoals we eerder zagen, een uiterst vaag criterium, zolang het niet wordt ingevuld door (het geloof iii) het Evangelie.

3) Gods Woord is geen statisch stelsel van waarheden, maar het is het Zwaard van de Heilige Geest (Hebreeën 4: 12), dat door deze wereld heen gaat. Het brengt scheiding tussen geloof en ongeloof. Dat maakt de christelijke politiek dynamisch, zolang het zich richt op Gods Woord en op Christus, Die de wereldsgeschiedenis regisseert. Dan is christelijke politiek ook niet conservatief. Ook niet als christen-politici bijvoorbeeld het homo-huwelijk trachten te voorkomen. Het innen van zo'n standpunt, waarbij we ons immers afvragen wat God van ons vraagt in deze tijd, is juist (om met Groen te spreken) "den waren vooruitgang". Het Evangelie is een boodschap voor alle tijden en het geloof is een levend geloof. Daarentegen leidt het allesoverheersende criterium van de eerbied-voor-God en de formulering van een doel of programma op basis waarvan een bondgenootschap moet sarnenkomen, alleen maar tot statisch conservatisme.

Licht en duisternis

Ons hoofdbezwaar legen pleidooi van Verbrugh voor structurele samenwerking met conservatieven is dan ook dat, waar de HEERE vijandschap heeft gezet. Verbrugh vriendschappen en bondgenootschappen construeert. Hoe gevaarlijk dat is, blijkt

uit het feit dat Verbrugh uiteinde-
Tijk zelfs de tegenstelling tussen
geloof en ongeloof ter discussie
stelt: "Tussen geloven en niet
geloven bestaan veel overgangen.
Je kunt onder invloed van Woord
en Geest langzamerhand toene-
men in geloof (of heel snel, zoals
Saulus) en je kunt ook steeds blij-
ven aarzelen en twijfelen, of lang-
zamerhand weer wegzakken."
Geloof en ongeloof vormen ech-
ter een tegenstelling van dag en
nacht, van licht en duisternis,
zoals we lezen in 2 Korinthiërs 6:
14-18 (zie ook DL, hoofdstuk 5,
de zevende dwaling en het ant-
woord daarop). Een tegenstelling
- óók voor liet zogenaamde "poli-
tieke leven"!

Assemblee

Verbrugh meent dat de conserva-
tieven in Nederland niet veel
invloed hebben: "In andere lan-
den in Europa hebben conserva-
tieve partijen een veel grotere
invloed op de regeringspolitiek
kunnen uitoefenen dan bij ons"
(1254). In feite echter moet niet
alleen de invloedrijke Europese
christen-democratie, maar ook
het CDA (tot voor enkele jaren
regeringspartij) als de Nederland-
se vertegenwoordiger daarvan,
beschouwd worden als de conser-
vatieve richting in Europa respec-
tiefelijk in Nederland.
Bepcrken wc ons tot de Neder-
landse situatie, dan zien we hoe
tot het CDA ongelovige mensen,
vrijzinnige christenen, moslims en
hindoes worden toegelaten, mls
7ij instemmen met de 'Bijbelse
noties' die het CDA naar de poli-
tie wil vertalen. Dit toelatings-
beleid is alleen mogelijk bij een
gescheiden levens- en wereldbe-
schouwing, waarbij de wereldbe-
schouwing zich richt op 'noties'
(dcugden!) uit de Bijbel in plaats
van op het hele Woord van God'.

In feite is het CDA dus de grote
conservatieve partij van onze tijd.

Een partij die lijkt te bestaan uit
bondgenoten, maar die in feite
grotendeels het vriendelijke
gezicht is van de revolutie. Want
niet (het geloof in) het Evangelie
staat in het CDA centraal, maar
een aantal christelijk-geïnspireer-
de deugden*.

Op deze plaats willen we dr. Ver-
brugh en al degenen die de chris-
telijke politiek, met haar univer-
sele en anti-revolutionaire
karakter, een warm hart toedra-
gen, oproepen om te (blijven)
breken met dit conservatisme.
Met *het oog* op de *conservatieven*
heeft Groen gezegd: "In het isole-
ment ligt onze kracht". Dit begin-
sel heeft niet afgedaan, nu paars
aan de macht is (zoals Roel Free-
ke schreef in het *Nederlands Dag-*
blad van 14 september). Integen-
deel: het komt er *juist in deze tijd*
op aan de antithese niet te nege-
ren! God vraagt niet van ons om
met zoveel mogelijk burgers
alvast te beginnen aan een chris-
telijk-aangevulde (liberale) staat.
Ook niet om een zo breed moge-
lijke Assemblee op te richten. Hij
vraagt van ons geloof en gehoor-
zaamheid.

Wanneer we met mensen die
Christus niet aannemen als Ver-
losser van hun zonden, toch struc-
tureel blijken te kunnen samen-
werken op basis van het Program
van de *ChristenUnie*, dan toont
dat niet de kracht van dat Pro-
gram, maar dan toont ons dat
overduidelijk de desolate toe-
stand waarin de christelijke poli-
tiek zich bevindt. En dan wordt
de christelijke politiek ook daad-
werkelijk *conservatief*. Maar als
we ons in de politiek gehoorzaam
en in geloof laten leiden door het
dynamische Zwaard van de Heili-
ge Geest, dan is christelijke poli-
tiek werkelijk *progressief*; dat is:
zich uitstrekkend naar de toe-
komst, de Wederkomst van Chris-
tus. Op die dag zal blijken dat
"onze zaak" (bijvoorbeeld in de
afwijzing van het homo-huwelijk)

"de zaak van de Zoon van God
is" (artikel 37 NGR).

Arjen Karssen is voorzitter van
de *Gereformeerde Politieke Jonge-
ren Club "Prof. B. Holwerda"* voos
Amersfoort en omgeving

¹ Het laatste gedeelte van deze zin sluit
nauw aan bij het opportunisme dat Ver-
brugh bij de conservatieven opmerkt
(1254).

Groen stelt het "beginsel der Reforma-
tic" hier op één lijn met het "Christelijk
beginsel". Dat is veelzeggend in een tijd
waarin velen de 'christelijke politiek' als
veelomvattender zien dan de 'gerefor-
meerde politiek'. In feite zijn (in de
Nederlandse situatie) die *twcc* namen
synoniem!

² *Evangelisch Isolement*, De Vuurbaak.
Groningen, 1976, p. 20

³ Groen van Prinsterer karakteriseert het
conservatisme heel raak als "een station,
een halte". Vanwege dat kleinierk *vreen*
we dat conservatieven bij de door Ver-
brugh genoemde onderwerpen *wel achter-
aan* staan!

⁴ De teksten die Verbrugh in zijn tweede
noot noemt, overtuigen niet. Uit Jesaja 29:
13 blijkt juist hoe geloof iii en ontzag voor
God in elkaar verbonden zijn: de Israë-
lieten eerden God met de lippen, omdat
hun hart verre van Hem was. Daarmee
hadden zij juist geen ontzag voor God!
Zie ook vers 15 en E. Wat Paulus zegt in
Romeinen 7:20, slaat niet op *twcc* lagen
van de wil, *maai*, op de strijd van de oude
en de nieuwe mens waarmee een gelovige
te maken heeft.

"Dat de ware gelovigen het zaad in een
"goed hart" ontvangen, is niet het gevolg
van een "verdiepingsproces" dat zij bij
zichzelf hebben laten (!) plaatsvinden,
maar van Gods genade alleen.

⁵ We begrijpen dan ook niet waarom
alleen "bezwaarde groeperingen" uit het
CDA zouden kunnen deelnemen aan de
Assemblee, zoals Verbrugh schrijft. Waar-
om zou een ongelovige conservatief daar-
aan wel mogen deelnemen en een mos-
lim-conservatief of een vrijzinnige CDA'er
niet?

"Vandaar dat het CDA ook wel wordt
beschouwd als de partij van de gemeen-
schap, waarbij de 'C' geen afkorting is van
'Christen', maar van 'Communautair'.

VOOR ALLE HEILGEN IN DE HEERLIJKHEID

lied van de week

“Op U hebben onze vaders ver-
trouwd, zij hebben vertrouwd, en
Gij deedt hen ontkomen”. Deze
woorden uit Psalm 22 (vers 5)
vormen in zekere zin de achter-
grond van kerkelijke tradities
waarin men in de maand novem-
ber (dus aan het einde van het
kerkelijk jaar) bijzondere aan-
dacht geeft aan de verbonden-
heid tussen enerzijds Gods volk
op aarde en anderzijds de gelovi-
gen die reeds gestorven en in de
hemel zijn. Het lied dat deze
week op het rooster staat, Voor
alle heilgen in de heerlijkheid,
gaal hierover.

De dichter, William Walsham
How, werd in 1823 geboren als
zoon van een advocaat. Na zijn
studie aan de Shrewsbury School
en Wadham College, Oxford
werd hij in 1846 tot priester van
de Church of England gewijd. In
de Londense wijk East End heeft
hij zich met name beziggehouden
met de armenzorg. Ook nadat hij
in 1888 bisschop van Wakefield
werd, bleef How zich inzetten
voor de armen. Niet voor niets
kreeg hij de eretitel “the poor
man's bishop” (bisschop der
armen). How overleed in 1897 in
Ierland.

Toen How in 1851 voor een kor-
te periode rector te Whittington
werd, begon hij zich met het
schrijven van liederen bezig te
houden. Hij omschreef een goe-
de hymne eens als “something
like a good prayer: simple, real,
earnest and reverent” (zoiets als
een goed gebed: eenvoudig, echt,
eerlijk en eerbiedig). In 1854 ver-
zorgde hij samen met Thomas
Baker Morrell een heruitgave
van *Psalms and Hymns*. Ook was

hij lange tijd redacteur van
Church Hymns, het liedboek dat
lange tijd de belangrijkste con-
current was van de meest beken-
de en invloedrijke Engelse lied-
bundel, *Hymns Ancient and
Modern* (1861).

Het lied *For all the Saints* werd
voor het eerst gepubliceerd in
Earl Nelsons *Hymns for Saints’
Days, and other hymns. By an
Layman*, dat in 1864 (dus niet
1869, zoals het *Compendium*
meldt) verscheen. Het lied werd
al spoedig in andere bundels
overgenomen, waarbij het oor-
spronkelijk aantal van elf cou-
pletten teruggebracht werd tot
acht. In 1904 werd het lied opge-
nomen in *Hymns Ancient and
Modern*, terwijl het twee jaar
later ook verscheen in *The Eng-
lish Hymnal*.

In Nederland werd het lied na
1900 in een vertaling opgenomen
in uiteenlopende bundels, waar-
onder de *Hervormde Bundel* uit
1938 (vertaling van Kees Boeke).
Ten behoeve van het *Liedboek
voor de Kerken* maakte Willam
Barnard een nieuwe vertaling
van Hows lied, die tien strofen
omvat.

Thematiek

De beeldspraak die we in het
lied van How aantreffen, was in
de negentiende eeuw bij velen
geliefd. Het aardse leven van
christenen werd meer dan eens
gekenschetst als de strijd van een
leger in dienst van Jezus Chris-
tus. De populariteit van dit
motief komt onder meer naar
voren in namen van christelijke
organisaties (Salvation Army,

Leger des Heils), maar ook in het
stichtelijk lied. Wat dat laatste
betreft kunt u ook denken aan
het beroemde lied “Onward
Christian soldiers” (“Voorwaarts,
Christenstrijders”) dat Sabine
Baring-Gould in 1864 dichtte.
Nu pasten dergelijke militante
motieven in een tijd waarin het
tijdperk van ridders en ridder-
toernooien verheerlijkt werden.
Belangrijker nog is het gegeven
dat de thematiek geënt was op
diverse passages uit het Nieuwe
Testament. Daar lezen we
immers over de “wapenrusting
Gods” (Ef. 6), over het strijden
van de “goede strijd des geloofs”
(1 Tim. 1 en 6), en over “veld-
tochten, soldaten en kampvech-
ters” (2 Kor. 10; 2 Tim. 2). Het
lied van How sluit bij deze bij-
belgedeelten aan. Daarnaast tref-
fen we allerlei verwijzingen aan
naar het bijbelboek Openbaring,
zoals Openb. 2:10 (str. 4),
Openb. 5:9, 13 (str. 1.4), Openb.
7:9 (str. 9), Openb. 14:3, 12 (str. 1,
9), Openb. 15:4 (str. 10), Openb.
17:4 (str. 9).

Karakteristiek voor het lied van
How is dat elke strofe besloten
wordt met een tweevoudig *Halle-
luja*. Deze acclamatie treffen we
overal in de Schrift aan. Binnen
de context van dit lied waarin
gezongen wordt over strijd en
overwinning, ligt het voor de
hand dat How hier vooral
gedacht zal hebben aan Openba-
ring 19. Daar vormt de *Halleluja*-
roep immers onderdeel van *over-
winningsliederen*.

Melodie

De liedtekst van William How is

vooral in de negentiende eeuw op verschillende melodieën gezongen. Er is wel een melodie van Joseph Barnby (1838-1896) gebruikt, die we aanvankelijk ook in Nederlandse liedbundels aantreffen. In 1904 werd in *Hymns Ancient and Modern* een melodie van Charles V. Stanford (1852-1924) geplaatst. Hierboven meldde ik dat het lied in 1906 opgenomen werd in *The English Hymnal*. Dit liedboek verscheen uit onvrede over de gereviseerde uitgave van *Hymns Ancient and Modern* uit 1904. De muziek van *The English Hymnal* werd gereviseerd door de bekende Engelse componist Ralph Vaughan Williams (1872-1958). Mogelijk vond de melodie die Stanford bij

het lied "For all the Saints" maakte, geen genade in de ogen van Vaughan Williams. Hij componeerde in ieder geval een nieuwe melodie, die ook in het *Liedboek voor de Kerken* afgedrukt slaat.

De Engelsen hebben de aardige gewoonte om melodieën namen te geven. Het melodie, die Vaughan Williams bij de tekst van How componeerde, werd echter gepubliceerd "Sine nomine", dus "zonder naam".

De melodie van Vaughan Williams heeft de allure van een imposante gotische kathedraal. Karakteristiek voor de melodie is de afwisselende ritmiek. Elke regel begint met een ander ritme.

Wanneer we de melodie nauwkeurig bekijken, ontdekken we verwantschap tussen regel 1 en 3, die beide o.a. gekenmerkt worden door de relatief grote sprongen. Daartegenover staat dat regel 1 voornamelijk door een dalende beweging gekenmerkt wordt, terwijl regel 3 juist een stijgende lijn laat horen. De tweede regel vormt met de eerste en derde regel een tegenstelling. In die zin dat de melodie zich hier niet sprongsgewijs maar stapsgewijs voortbeweegt. Bijzonder fraai is de vierde regel, waarin de melodie zich met de tweede noot (de *e''*) buiten de omvang van het octaaf begeeft. De opgeroepen extatische spanning van het begin van deze melodieregels vindt zijn ontlading in het tweede "halleluja" waarmee de melodie eindigt.

Dikwijls wordt er op gewezen dat deze melodie niet te snel gezongen moet worden. Dat is terecht, want een te hoog tempo zou het majestueuze van de melodie grondig vernielen. Een te langzaam tempo is echter even desastreus. De componist zelf gaf aan dat de melodie "in moderate time" gezongen moet worden.

Als tempo kan aangehouden worden: MM ± 100 voor de kwartnoot.

Lied van de week 18 november

Voor zondag 18 november staat gezang 63 uit het Liedboek voor de Kerken op het rooster. Dit lied is al eerder aan bod geweest. Een bespreking heeft gestaan in *De Reformatie* van 9 januari 1999.

Dr. J. Smelik is musicoloog/hymnoloog en woont in Zuidhorn

Kopiëren van dit artikel is toegestaan, maar een uitsluitend kopiëren van het lied is niet geoorloofd.

299 Voor alle heiligen in de heerlijkheid

For all the Saints who from their labours rest

Sine nomine

Ralph Vaughan Williams 1872-1958



2 Gij waart hun rots, hun burg en al hun macht;
Gij, Heer, hun loods en licht in storm en nacht;
Gij hebt uw pelgrims veilig thuisgebracht.
Halleluja, halleluja!

3 Maak al uw strijders in dit aards gevecht
moedig als hen wier pleit reeds werd beslecht
tot aan de tijd die Gij hebt toegezegd.
Halleluja, halleluja!

4 Hun is de prijs, de lauwerkranen, de kroon;
toch zijn wij één; zij zingend voer de troon,
wij in de wereld, wachtend op Gods Zoon.
Halleluja, halleluja!

5 Lang valt de tijd en zwaar is ons geding,
lang is de strijd en vol vertwijfeling,
dat ons de zege bijna nog ontging.
Halleluja, halleluja!

6 Ten einde raad ontzinkt ons haast de moed,
maar in de verte klinkt ons tegemoet
trompetgeschal dat Gij weerklinken doet!
Halleluja, halleluja!

7 Rood is de avond, als het zonlicht daalt;
ook in de dood hebt Gij hun lot bepaald,
God die de moede strijders binnenhaalt.
Halleluja, halleluja!

koninkrijk Gods

Alles op alles zetten

In De *Wekker* van 15 september schreef ds G van Roekel over het begrip *jagen* naar. *zich tot het miers t inspannen*, dat het Nieuwe Testament aan de sportwereld ontleent als kernbegrip voor het ware christelijke leven.

Inspanning

Het woord '*jagen*' komt in het Nieuwe Testament vijf keer voor: vier keer in de brieven van Paulus en een keer in de Hebreënbrief. Het betekent: *zich tot het uiterste inspannen om iets te bereiken*. De doelen die *nagestreefd* worden zijn in de diverse teksten verschillend maar hebben allemaal iets te maken met de praktijk van het christelijke leven. In de brief aan de Flippenzen gebruikt Paulus het woord '*jagen*' om iets over zichzelf te zeggen. Hij schrijft dan dat hij *jaagt* naar de *voortgang in het christelijke leven* (Fil. 3:12) en naar de *volmaaktheid* (Fil. 3:14). In de brieven aan Timotheus spoort de apostel met dit woord Timotheus aan om te streven naar *gerechtigheid, godzaligheid, geloof, liefde, lijdzaamheid en zachtmoedigheid* (I Tim. 6:11 en 2. Tim. 2:22). Tenslotte de Hebreënbrief. Daar houdt de schrijver zijn lezers voor om 'te jagen naar *vrede met allen en naar de heiliging, zonder welke niemand de Here zal zien*' (Hebr. 12:14). Samenvattend kan gezegd worden dat '*jagen*' in het Nieuwe Testament ziet op de inspanning van de gelovigen om verder te komen in het christelijke leven. Een christen '*jaagt*' om steeds meer het beeld van Christus te vertonen en toe te komen van God te leven.

Atleet

Het opmerkelijke is dat het woord '*jagen*' ontleend is aan de sportwereld. Het ziet op de sporter die op de atletiekbaan zich tot het uiterste inspannt om als

eerste de finish te bereiken. De apostel Paulus zal deze lenige hardlopers met hun getrainde lichamen vaak gezien hebben op zijn reizen door de Griekse-Romeinse wereld. En niet alleen gezien. Maar ook goed in zich opgenomen. Daarom kan hij - geleid door de Geest - deze sportterm gebruiken om iets over zichzelf te zeggen (Ik jaag....) of om anderen aan te sporen (Jaagt naar...).

Vrucht van genade

En dan gaat het dus niet om de inspanning iets voor God te presteren. Alsof het heil door ons verdiend zou moeten worden.

Wat dat betreft heeft met name Paulus genoeg van de benauwdheid en de innerlijke onvrede ervaren die ons *deel* is zolang we met de wet in de hand zelf de verhouding met God willen herstellen. Nee, het gaat hier om *de inspanning die de vrucht is van Gods genade*. Fil. 3:12 maakt dat verband heel duidelijk. Paulus jaagt, zegt hij daar. Maar alleen omdat hij door Jezus Christus gegrepen is. Daar ligt zijn levensgeheim en nergens anders: in de reddende greep van Jezus Christus. Maar die genade maakt niet lui of gemakzuchtig. Integendeel, die genade maakt christenen tot atleten. Die genade doet gelovigen jagen naar groei in het christelijke leven. Opdat Christus verheerlijkt zal worden in ons leven.

Rust en gedrevenheid

Maar is dat jagen ook praktijk in het leven van de gelovigen? Vertoont ons leven het beeld van de atleet die alles op alles zet om zijn doel te bereiken? Of is de gang eruit? Lijkt ons leven misschien meer op een oud mannetje dat op een bankje in het plansoen van de voorjaarszon geniet? Dat laatste is zonder twijfel wat God wil geven. God gunt ons rust. De rust van de genade om te mogen weten wie hij is. De

G.J. van Middelkoop



rust om in het werk van de Here Jezus troost voor leven en sterven te ontvangen. De rust van het geloof *komt* niet in minderheid op de strijd van het geloof. Anders gezegd: de ontspanning van de genade gaat hand in hand met inspanning van het geloof.

Laten we dat nooit vergeten. Het christelijk leven is niet alleen je laten overstralen door het licht van Gods genade. Het christelijke leven is ook strijden. Het heeft iets van het vuur. Niet van olympisch vuur. Maar van *het vuur van de Geest*, die ons doet jagen. Jagen naar een leven *waarin* we verder komen in liefde voor God en de naaste. Dat we daarbij struikelen en vallen staat buiten kijf. En als het ons ernst is in ons leven zullen we dat *voor* Gods aangezicht belijden. Maar dat neemt niet weg dat de Geest ons voortdurend - net als Paulus - de gedrevenheid doet zoeken: ik jaag....